

РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВИХ ВІЙСЬК
НА ЗАСАДАХ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУSTRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF TRAINING
OF FUTURE OFFICERS OF THE AIR ASSAULT FORCES
ON THE BASIS OF AKMEOLOGICAL APPROACH

У статті на основі огляду наукової літератури здійснено дефінітивний аналіз поняття «модель», яке є засадничим цієї наукової розвідки. Встановлено, що методологію системного дослідження педагогічних об'єктів і явищ розкриває метод моделювання, який полягає в створенні спрощеного заміника досліджуваного об'єкта й відображає найбільш істотні компоненти та зв'язки, необхідні й достатні для його вивчення і відтворення в педагогічній практиці.

Модель підготовки майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ на засадах акмеологічного підходу трактовано як структурно-функціональну ідеальну конструкцію, що репрезентує графічний і словесно-логічний опис цілеспрямованої педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу військового вищого навчального закладу з використанням засобів, методів, форм акмеологічного підходу й дає змогу відтворювати авторські ідеї в умовах реального навчального процесу. Відповідно до логіки реалізації завдань дослідження найбільш оптимальною є структурно-функціональна модель, що поєднує такі аспекти: 1) структурний аспект, який відображає компоненти та зв'язки в освітньому процесі вищого військового навчального закладу, які спрямовані на забезпечення формування готовності майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу; 2) функціональний аспект, що дає змогу репрезентувати та спрогнозувати дію авторської методики формування досліджуваного феномену в реальних умовах і демонструє взаємозв'язки та взаємовплив усіх визначених компонентів досліджуваного процесу.

Здійснено обґрунтування основних складників структурно-функціональної моделі підготовки до професійної діяльності майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ на засадах акмеологічного підходу. Авторська структурно-функціональна модель підготовки майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу відображає зміст, логіку й етапність дослідницько-експериментальної роботи. Основними складниками розробленої моделі є п'ять взаємопов'язаних блоків, а саме: цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-ресурсний, діяльнісно-процесуальний, контроль-оцінювальний.

Ключові слова: модель, структурно-функціональна модель, професійна підготовка,

майбутні офіцери десантно-штурмових військ, військова освіта, готовність до професійної діяльності, акмеологічний підхід.

On the basis of scientific literature review the article deals with the definitive analysis of the notion "model", which is fundamental of this scientific study. It has been established that the methodology of system research of pedagogical objects and phenomena describes the method of modeling, which is to create a simplified substitute for the investigated object and displays the most significant components and connections that are necessary and enough for its study and reproduction in pedagogical practice.

The model of training future officers of the Air Assault Forces on the basis of akmeological approach has been interpreted as structural-functional ideal construction that represents graphic and verbal-logical description of purposeful pedagogical interaction of subjects of educational process in military higher educational institution with using means, methods, forms of akmeological approach and gives the opportunity to reproduce author's ideas in conditions of real study process. It has been resumed that in accordance to the logic of realization of research tasks, the structural-functional model is the most optimal and includes: structural aspect, which reflects the components and relationships that are defined in the educational process of higher military educational institution, directed to ensuring the formation of readiness of future officers of the Air Assault Forces for professional activities on the basis of akmeological approach; functional aspect, which allows to represent and predict the effect of the author's method of formation of the studied phenomenon in real conditions and demonstrates the relationships and interactions of all identified components of the studied process.

The substantiation of main components of structural-functional model of training to professional activity of future officers of the Air Assault Forces on the basis of akmeological approach has been carried out. The author's structural-functional model of training to professional activity of future officers of the Air Assault Forces on the basis of akmeological approach reflects the content, logic and stages of research and experimental work. The main components of the developed model are five interconnected blocks, namely: target, theoretical-methodological, content-resource, activity-procedural, control-evaluational.

Key words: model, structural-functional model, vocational training, future officers of Air Assault Forces, military education, readiness for professional activities, akmeological approach.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/26.18>

Бабак В.І.,

начальник кафедри повітрянодесантної підготовки факультету підготовки спеціалістів десантно-штурмових військ Військової академії (м. Одеса)

Постановка проблеми в загальному вигляді. Теоретичний пошук й обґрунтування спеціальних педагогічних умов підготовки до професійної діяльності майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ (далі – ДШВ) на засадах акмеологічного підходу дали змогу виявити основні напрями науково-дослідної діяльності з метою формування готовності курсантів цієї спеціальності до роботи за фахом з використанням концептуально-дидактичного потенціалу акмеології як науки. Проте цього недостатньо для перенесення теоретичних знань у сферу практичної діяльності. На нашу думку, таке перенесення вимагає розроблення логічно вивіреної моделі, що не суперечить умовам організації освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі (далі – ВВНЗ) і сприяє виконанню актуальних завдань розвитку професійної військової освіти.

Методологію системного дослідження педагогічних об'єктів і явищ розкриває метод моделювання, який полягає у створенні спрощеного заміника досліджуваного об'єкта [2], що відображає найбільш істотні ознаки основних складників і зв'язків між ними, необхідних і достатніх для його вивчення й відтворення в педагогічній практиці. Зважаючи на це, процес проєктування моделі підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня (десантно-штурмових військ) на засадах акмеологічного підходу здійснювався з урахуванням методологічних підвалин теорії систем.

Разом із тим підготовку курсантів до професійної діяльності визначено нами як один з елементів системи освіти у ВВНЗ, тому процес формування готовності розглядається з позицій загальнонаукового системного підходу. Застосування цього методологічного орієнтира дає змогу розглядати кожен модельований компонент готовності «... не як самостійне і незалежне утворення, а як елемент, ступені свободи якого підпорядковані загальному задуму функціонування системи, що спрямовується на отримання позитивного результату» [11, с. 243].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідників системного підходу (Н. Єрошина [3], В. Манько [4], І. Підласий [7] та інші) у своїх працях актуалізують визначення низки ключових положень, апелювання до яких уможливорює виконання завдань нашого дослідження. *По-перше*, системний підхід передбачає вивчення цілісного об'єкта, яким у світлі авторської наукової розвідки вбачаємо готовність майбутніх офіцерів ДШВ до професійної діяльності, у певному співвідношенні його системних характеристик. *По-друге*, з урахуванням принципу ієрархічності процес формування готовності курсантів до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу вивчався як частина складніших систем: навчально-професійної діяльності курсантів, освітнього процесу ВВНЗ,

професійної підготовки майбутніх офіцерів ДШВ. *По-третє*, вивчення педагогічної проблеми формування готовності майбутніх офіцерів ДШВ до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу з позицій теорії систем вимагало опори на принцип структурності й цілісності. Відтак, під час виконання дослідницьких завдань моделювалася сукупність необхідних і достатніх структурних складників освітнього процесу ВВНЗ, певним чином пов'язаних між собою, що утворюють нову системну властивість.

Дослідження тих чи інших педагогічних феноменів з позиції теорії систем вимагають урахування певної методологічної специфіки, яку, згідно з позицією Н. Бугаєць [2], І. Хачірова [10], О. Пехоти [6] та інших стосовно проблеми підготовки майбутніх офіцерів ДШВ на засадах акмеологічного підходу, складають:

- цілеспрямованість й організація – виявлення спеціальних педагогічних зусиль, створення в освітньому процесі ВВНЗ певних педагогічних умов, що забезпечують ефективність формування готовності курсантів до професійної діяльності;
- імовірнісний характер і наявність суб'єктивного чинника, що визначає орієнтацію авторської моделі досліджуваного феномену на множинну диференціацію педагогічного результату, варіативність способів його використання в організації індивідуальної професійної підготовки майбутніх офіцерів і в управлінні освітнім процесом ВВНЗ;
- поліструктурність характеру професійної підготовки майбутніх офіцерів ДШВ;
- динамічність змін освітнього процесу у ВВНЗ України тощо.

Метод моделювання, заснований на системному підході, досліджений у науковій спадщині Б. Гершунського, А. Дахіна, А. Деркача, Д. Іщенко, І. Колесникової та інших. Узагальнено, що моделювання є методом опосередкованого пізнання, де спрощення й формування моделі-заступника досягається шляхом ігнорування інших, менш важливих факторів у зв'язку з необхідністю виконання конкретних дослідницьких завдань. Однак теоретичні положення, отримані в процесі моделювання, цілком доречні також для реальних об'єктів, оскільки не заперечують всю повноту їхньої структури.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Резюмування наукових доробків сучасних авторів засвідчило відсутність цілеспрямованих пошуків у напрямі розроблення структурно-функціональної моделі підготовки до професійної діяльності майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ на засадах акмеологічного підходу.

Мета статті. Метою наукового дослідження є розроблення структурно-функціональної моделі

підготовки до професійної діяльності майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ на засадах акмеологічного підходу

Виклад основного матеріалу. Сучасні підходи до використання методу моделювання в психолого-педагогічних дослідженнях віддзеркалено в напрацюваннях І. Антипової, О. Вальчука, В. Гладкової, А. Дахіна О. Керницького, М. Мацішина, А. Машталіра, О. Торічного, А. Шабалдака та інших. Детальний аналіз наукової літератури дав змогу дійти висновку, що моделювання зазвичай розглядають як метод, що дає можливість інтегрувати теоретичні й емпіричні напрацювання педагогічної науки, поєднувати експеримент і побудову формальних конструкцій. Так, наприклад, Н. Бугаєць пропонує розглядати педагогічне моделювання як самостійний напрям у загальній методології експериментального дослідження [2]. Автор виокремлює дві складові частини процесу моделювання досліджуваного педагогічного явища/ феномену: аксіоматичну (засновану на положеннях загальної методології) і змістовну (пов'язану з проблемним полем педагогіки) [2, с. 60].

Модель, як підкреслює П. Полонський [8], – це діючий макет, що зображає (імітує) будь-які суттєві особливості оригіналу. Причому увага концентрується на певних властивостях модельованого об'єкта. Натомість О. Пехота [6] дотримується наукової позиції, згідно з якою модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який, оскільки є подібним до досліджуваного об'єкта (або явища), відображає й відтворює в більш простому й узагальненому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки й відносини між елементами цього об'єкта.

Отже, теоретичний аналіз літературних джерел засвідчив, що проблематика моделювання педагогічних процесів властива професійній освіті й відображена в багатьох наукових роботах. У деяких джерелах з розвитку професійної діяльності описані вимоги до педагогічної моделі. На думку інших авторів, моделювання – це метод побудови певних фрагментів реальності. Вітчизняні педагогічні дослідження демонструють, що моделювання тлумачиться як етап педагогічного проєктування.

Метод моделювання, як відомо, набуває особливої важливості й актуальності у зв'язку з необхідністю підвищення теоретичного й практичного рівня наукового дослідження. Зокрема, йдеться про моделювання процесу практичної реалізації акмеологічного підходу в освітньому процесі ВВНЗ. У рамках дослідження модель професійної підготовки майбутніх офіцерів ДШВ на засадах акмеологічного підходу трактуватимемо як ідеальну конструкцію, що репрезентує графічний і словесно-логічний опис цілеспрямованої педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу ВВНЗ

з використанням засобів, методів, форм акмеологічного підходу та дає змогу відтворювати авторські ідеї в умовах реального навчального процесу вищого військового навчального закладу. Відповідно до логіки реалізації завдань дослідження найбільш оптимальною є структурно-функціональна модель, яка поєднує такі аспекти:

- структурний аспект, що відображає компоненти та зв'язки, які визначаються в освітньому процесі ВВНЗ, спрямовані на забезпечення формування готовності майбутніх офіцерів ДШВ до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу;

- функціональний аспект, що дає змогу репрезентувати та спрогнозувати дію авторської методики формування досліджуваного феномену в реальних умовах і демонструє взаємозв'язки та взаємовплив усіх визначених компонентів досліджуваного процесу.

Авторська структурно-функціональна модель підготовки майбутніх офіцерів ДШВ до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу відображає зміст, логіку й етапність дослідницько-експериментальної діяльності й відбивається у п'яти взаємопов'язаних блоках: цільовому, теоретико-методологічному, змістово-ресурсному, діяльнісно-процесуальному, контрольню-оцінювальному. У світлі сказаного виникає необхідність здійснити детальнішу характеристику анонсованих блоків.

Цільовий блок розробленої структурно-функціональної моделі відображає мету дослідження: організувати підготовку майбутніх офіцерів ДШВ до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу. Виокремлення в моделі цільового блоку визначається системоутворювальною роллю мети в педагогічних дослідженнях. У межах нашої наукової розвідки мета репрезентується на двох рівнях:

1. На рівні особистості – формування готовності курсантів до професійної діяльності шляхом самостійного проєктування, виокремлення й досягнення освітніх цілей, що забезпечує самостійність, активність і безперервність професійної підготовки майбутніх офіцерів ДШВ. Передбачалося, що досягнення цієї мети забезпечить розвиток здатності курсантів до індивідуального цілепокладання й індивідуального прогнозування професійного розвитку, актуалізує роль самоконтролю для досягнення індивідуальних освітніх цілей у свідомості майбутніх військовослужбовців;

2. На рівні ВВНЗ – підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів й управління якістю освітнього процесу шляхом імплементації методологічних засад акмеологічного підходу.

Наступним блоком авторської моделі визначено змістово-ресурсний, що виконує власне функцію організації процесу підготовки майбутніх офіцерів ДШВ до професійної діяльності на

засадах акмеологічного підходу й віддзеркалює сукупність освітніх ресурсів ВВНЗ, методів і форм експериментальної роботи. Функцію організації в складних педагогічних системах досліджено фрагментарно. Тоді як розгорнута її характеристика відбивається в сучасних теоріях управління військової освіти. Апелюючи до напрацювань сучасних науковців, відзначимо, що функція організації у світлі реалізації розробленої структурно-функціональної моделі полягає в забезпеченні певної матеріально-організаційної структури освітнього процесу ВВНЗ, яка відповідає анонсованій меті.

Змістовно-ресурсний блок авторської моделі відбиває сукупність організаційних структур і механізмів, необхідних для досягнення мети дослідження. Зміст цього блоку утворюють такі організаційні елементи (блоки, модулі):

- акмеологічний тренінг професійної ідентифікації й самоусвідомлення себе суб'єктом навчальної діяльності (в межах курсу «Військова педагогіка та психологія»);

- посадова підготовка командирів і викладачів (методичні заняття з використання авторських методичних рекомендацій щодо специфіки використання акмеологічного підходу в освітньому процесі ВВНЗ);

- навчальні завдання, виконання яких передбачає: а) процедуру виокремлення майбутніми офіцерами частки власного незнання й окреслення цих прогалів як освітніх «акме»; б) здійснення самоконтролю результатів навчальної діяльності в напрямі досягнення анонсованих цілей особистісно-професійного становлення (в навчальних дисциплінах, курсах за вибором, програмах додаткової освіти);

- самостійна підготовка курсантів (блоки самоконтролю, тренування та вправи) тощо. Оскільки самоконтроль навчальних досягнень визнається нами невіддільною частиною освоєння будь-якої навчальної дисципліни (досягнення проміжного освітнього «акме» на шляху до досягнення вершини навчання у ВВНЗ – готовності до майбутньої професійної діяльності), у процесі методичної роботи сформовано зрозумілі тести для перевірки результативності опанування експериментальною інформацією.

Логіку процесу підготовки майбутніх офіцерів ДШВ до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу відображає діяльнісно-процесуальний блок структурно-функціональної моделі, де висвітлено принципи реалізації обраного методологічного орієнтира та його функціональне значення. Разом із тим цей блок відбиває процес досягнення майбутніми офіцерами ДШВ освітніх цілей – «акме», що розгортається в трьох послідовних етапах: цілеусвідомлення, цілепроекування, цілереалізація.

Завершальним блоком структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх офіцерів

ДШВ на засадах акмеологічного підходу є контрольно-оцінювальний блок. Анонсований блок відбиває компонентну структуру готовності курсантів цієї спеціальності до професійної діяльності (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-пізнавальний, операційно-діяльнісний, особистісно-результативний компоненти).

Результатом реалізації розробленої моделі є сформована готовність офіцерів ДШВ до професійної діяльності, що оцінюється за чотирма рівнями: високим, достатнім, задовільним, низьким, які визначалися за чітко окресленими показниками.

Опис авторської структурно-функціональної моделі вважаємо за доцільне завершити переліком педагогічних умов, реалізація яких забезпечить результативність дослідно-експериментальної роботи. Ці умови визначаються як закономірностями й механізмами професійного становлення особистості у військово-педагогічному процесі, так і особливостями акмеологічного підходу як методологічного орієнтира формування готовності майбутніх офіцерів ДШВ до професійної діяльності. Пошук таких умов пов'язаний з аналізом педагогічного досвіду використання акмеологічного знання в професійній військовій освіті. Узагальнюючи свої позиції, ми виокремлюємо такі педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів ДШВ до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу:

- забезпечення акме-мотивації майбутніх офіцерів ДШВ до збагачення професійних знань, умінь, навичок;

- інтеграція загальних і спеціальних професійних знань курсантів шляхом активізації підготовки до професійної діяльності засобами акмеологічних технологій;

- збагачення акме-досвіду військово-бойового реагування майбутніх офіцерів ДШВ у змодельованих навчально-професійних ситуаціях;

- спрямування курсантів до самоконтролю навчальних досягнень на основі використання інформаційних технологій.

Висновки. Розроблена авторська структурно-функціональна модель підготовки до професійної діяльності майбутніх офіцерів ДШВ до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу відображає зміст, логіку й етапність дослідницько-експериментальної роботи й відбивається у п'яти взаємопов'язаних блоках, а саме: цільовому, теоретико-методологічному, змістовно-ресурсному, діяльнісно-процесуальному, контрольно-оцінювальному. У світлі дослідження розроблена схема трактується як ідеальна конструкція, що репрезентує графічний і словесно-логічний опис цілеспрямованої педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу ВВНЗ із використанням засобів, методів, форм акмеологічного підходу та дає змогу відтворювати авторські ідеї в умовах реального навчального процесу військового ВВНЗ.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі вбачаємо у розкритті сутності й специфіки організаційних і методичних процесів реалізації педагогічних умов і розробленої структурно-функціональної моделі в процесі проведення експериментального дослідження з метою формування готовності курсантів цієї спеціальності до професійної діяльності на засадах акмеологічного підходу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биктагиров К.Л. Дидактические условия обучения татарскому языку : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 10.00.01 / Казанский государственный университет. Казань, 1973. 37 с.
2. Бугаєць Н.А. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів до роботи з сім'єю учня : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Харків, 2002. 18 с.
3. Ерошина Н.А. Дидактические условия управления самостоятельной учебной деятельностью студентов педагогических вузов : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Липецкий государственный педагогический университет. Липецк, 2001. 22 с.
4. Манько В.М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості* : збірник наукових праць Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Київ : Логос, 2000. Вип. 2. С. 153–161.
5. Новый тлумачний словник української мови : в 3 т. Київ : Аконті, 2008. Т. 1. 926 с.
6. Пехота О.М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навчальний посібник. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.
7. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учебник для студентов высших учебных заведений : в 2 кн. Москва : ВЛАДОС, 2004. Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. 574 с.
8. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике. Москва : Высшая школа, 2004. 512 с.
9. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. Київ : Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1986. 768 с.
10. Хачирова И.Х. Педагогические условия стимулирования самостоятельной работы студентов : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01. Ставрополь, 2001. 22 с.
11. Царенко О.В. Педагогічні умови застосування навчально-ігрового проектування у гуманітарній підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2010. 168 с.